

ta una pedum duum supra uiginti, alia quatuordecim longi-
tudinis (quas ipsi superiore anno apud Delphinates conspe-
ximus) sabina erit, quod Dioscoridi arbor sit coactæ breui-
tatis.

FINIS LIBRI I.

HUGONIS SOLERII
SANIONENSIS, MEDICI
IN II. AETII LIBRVM
SCHOLIA.

Σφράγϊς λεμνία, *Sigillum lem-
nium. Cap. 4.*

Odie ut plurimum desyderatur. Venditant
tamen officinæ fastitiam terram, quam uo-
cant sigillatam, pro lemnia terra : cuius uiri-
bus & delineamentis paritim respondet. Eue-
nit tamen nonnunq̃, ut propter commercia,
adulterina lemnia Constantinopoli in Gal-
lias importetur. Siquidem affirmant docti bo-
lum armeniam orientalem cognominatam esse, ueram lemniã
terram, nullo sigillo impresso. Quæ uero sigillata uisitur auari-
tia negotiatorum adulterata est.

μίλτθ, *Rubrica. Cap. 5.*

Vera desyderatur, quanq̃ est & Gallis rubricæ genus quod sino-
ple appellent, fabris lignariis egregie cognita, quã nostras uul-
gus aucano nominat.

Σαμία γῆ, *Samia terra. Cap. 6.*

Ignoratur. putat tamen Musa Brassauolus officinis talchum ap-
pellati.

γῆ σελινουσία καὶ χία, *Terra Selinusia
& Chia. Cap. 7.*

Non habetur.

κιμωλία, *Cimolia terra.
Cap. 8.*

Vera desyderatur. sigulina tamen eius uiribus responderet: atq; ob
id, quando cinoliæ inopia premit, usurpari in usus medicos
potest.

ἀμπελίτις, Ampelitis.

Cap. 9.

His regionibus desyderatur: quanq̄ si etymon spectes, ubiq; inueniri poterit.

κρητική, Cretica. Cap. 10.

Putant eam esse, quam Galli de la croye nominant. uerum uulgaris croye lapis est candidissimus, friabilis, & e fodinis erutus.

βωλίτης ἀρμενίας, Armenius

bolus. Cap. 12.

Factitius tantum his in regionibus habetur. Is attamen præparatus contra pestilentiae contagia usurpari felici successu a multis solet: propinata nimirum ipsius præparati drachma una, ex stillatiui liquoris oxallidis cyathis tribus, diebus sex aut septem in aurora. Eruitur hodie e monticulis quibusdam prope cenobium Montis maioris, non procul ab Arelatis urbe nobilissima & antiquissima nostrae prouinciae, & uulgo boli armeni dicitur. quæ autem terra boli armeniae orientalis uenditur uerissima. Galeni terra Lemnia est.

λίθος αιματίτης, Hæmatites

lapis. Cap. 13.

Quibusdam sanguinarius dicitur: quod nomen ambiguum est: officinis hæmatistes, sic ideo dictus, quod in aqua dissolutus colorem sanguineum reddat. Est & alius hæmatites, qui coti attritus, colorem quendam sanguini non abfimilem remittit.

σχιστός, γαλακτίτης, μελιτίτης, Scistus, Galactites,

Melites. Cap. 14.

Schistus est officinarum & lapidarium specularis. In gypsa riis inuenitur. reliqui duo ignorantur. uolunt tamen nonnulli eum ignotum esse: sed q̄ hematitis uiribus respondeat, hæmatitem eius loco substitui.

λευκογραφίς ή μόροφος, Leucographis aut

Moroxus. Cap. 16.

Dioscoridi morochthus & galaxias dicitur; quis autem sit igno-
ratur.

γαλακτίτης, Galactites.

Cap. 17.

Aëtio duo galactitis genera, sed ambo nostris temporibus sunt
ignota.

θυίης, Thyites. Cap. 18.
Lapis mortariorum alioqui dicitur, ignotus tamen est.
τηκολίθου, Teocolithus.

Cap. 19.
πυρίτης, Pirites. Cap. 20.
Galeno Iudaicus dicitur, eoq; nomine officinis cognitus est.

Officinatum & solidarium marchasitam utranq; ad veterum
pyriten referri uolunt: Mesuz stellatus lapis dicitur. Est & sic-
licis quoddam genus igni excutiendo efficacissimum, quod
nostrates peyrant, corrupta tantillum pyritis nomenclatione,
appellant: quod an ad pyriten reuocari possit, pluribus non
contendo. Molaris tamen pyriti substituitur cap. 4. lib. 15.

φρυγίς, Phrygius. Cap. 21.
Ignoratur.

ἀγέραιος, Ageratus.
Cap. 22.
Delyderatus

ἀσίου, Asius. Cap. 23.
Asius lapis, & ipsius flos delyderantur. lapidis tamen loco sub-
stituitur pyrites, capit. 34. lib. 15. floris autem inopiam emen-
dat sal ammoniacus ustus pari ad florem pondere, capi. 45.
lib. 12.

γαγίτης, Gagates. Cap. 24.
Officinis ignotus. Gallis du geet: Delphinatibus, nostris, & Aqi-
tanis ia yet, ex quo texuntur precule mulierum. Extant nobi-
lissimæ gagate lapidis fodinæ in montibus Pyreneis, e quibus
maximæ glebæ eruntur, & in uaria urensilium genera tum
scalpro, tum torno ab indigenis conformantur. nomen prius
tun genti est la conte de foys.

μαγνήτης, Magnetes.
Cap. 25.
Vulgo de l'aymant: Marinariis autem calamita.

σμιρίς, Smiris, Pumex. Cap. 26.
Smiris uulgo esmeri: Italis meriglio. Pumex, pierre ponce.
λίθοις τρις, σπύγγις, Lapidis in spongiis,

Cap. 27.
Non ea retinent, & uulgo pharmacopolarum notissimi sunt.

ὄστρακις, γεώδης, Ostracites,
Geodes. Cap. 28.
Ostracites lapis durus est, quo marmora poliuntur: geodes autē

fic, & tetram in medio sui corporis contineat, dicitur. An ha-
beatur, nec ne, competum nondum mihi est. E cotenaxia la-
pis uulgo un acueur: mola est qua rasorii gladii acuuntur, no-
strisq; molo dicitur.

ὄφις, Ophites. Cap. 29.

Coloris prope terre est, serpentis cutis æmulus, punctis creber
rimis ac minutissimis notatus. uulgas lapidiorum serpenti-
ne appellat.

ἱερᾶκίς, καὶ ἰνδίκος, Hieracites &

Indicus. Cap. 30.

Ignorantur, aut saltem aliis longe diuersis nominibus uendun-
tur.

ὄλλος, Vitrum. Cap. 31.

Nomen retinet. Gallis uerre. nostris ueyre.

ἄετίς, Aëtites. Cap. 32.

Duo eius genera, colore, magnitudine ac forma inter se distincta.
Nam quidam maiores sunt, subrotundi, coloris pene terre aut
ex terreo pallidi, tuberculis quibusdam inæquales, ouo Gallicis
naceo magnitudine pares, interdum maiores. Alii rubiginoso
colore, oblongi, amygdalæ aut ouifigura, quodammodo pres-
si, & subsæpi. Officinis lapis aquilæ: lapidarii & uulgo pie-
re d'aigle nominatur.

ἀλαβάστρινος, Alabandinus.

Cap. 33.

Quis sit ignoratur.

ἡλεκτρον ἢ λυχνόριον, Succinum, seu Lin-

curium. Cap. 34.

Electri nomen a solis colore sortita est hæc lacryma. Vulgus &
rura ambram citrinam appellant, ambre: officinæ autem cha-
rabe, more Arabum. Diuersa tamen res est a recentiorum am-
baro seu amparo: cuius tria habentur genera: fuluum & præ-
pingue, sup pallidum, & nigrum, quod e piscium uentribus e-
rui prædicant: cuiusq; portio, quæ dorsi spinæ adhæsit, am-
bra grysea nominatur. Tradunt recentiores Græci fontes
quosdam esse, qui ambarum, ut sulphur, bitumen, & pi-
cem eructent, multisq; in locis scaturire. De his tamen plura
apud doctissimum Ruellium legito cap. 27. libr. 1. & cap. 29.
eiusdem.

ἰάσπις, Iaspis. Cap. 35.

Tria hic statuit Aëtius iaspidis genera: uiridem, subuiridem, &

g 4

iaspachatem. Duo priora genera habentur, & nomen retinet: Iafpe: Italis diaspro. Iaspachatem facile crediderim esse eum lapidem, quem nonnulli magna religione uelut thesaurum preciosum seruant, uocantq; agathe. Aiunt enim eum lapidē pestilentibus carbunculis admotum ægrotantes a pernicie uendicare: uiridem autem Iaspidem collo appensum sanguinis e naribus profluuia sedare.

Σαφειρ, Saphirus. Cap. 38.

Habetur: nomenq; retinet, saphyr, Italiæ saphyro.

Σμαραγδ, Smaragdus. Cap. 39.

Nomen retinet: emeraulde, maximæ nobilitatis est, & uulgaræ notitiæ. Sunt & alii multi lapides non contemnendæ autoritatis. Aëtio & uetustioribus medicis aut incogniti, aut indicti, ut granatus, chalconius, turcicus, & alii complures: quos, quia de illis autor nullam fecit mentionem, silentio præterimus.

ἀδάρκης, Adarces. Cap. 41.

Spuma est, ut quidam uolunt, lacustrium harundinum, in alarū cauis concreta, spongiis non abfimilis. Inuenitur æstiuis foliis, exiccatis, ob ardores, stagnorum, palustrium uel locorum aquis. Facile ubiq; haberi potest, officinis ignotus.

ἀλκυονίον, Alcyonium. Cap. 42.

Quinq; Dioscoridi Alcyonii genera. Si, ut quidam uolūt, alcyonium est maris spuma in corpus spongiosum concreta, atq; in littus uel undarum & perpetui motus cœsta, duo priora genera in litore mediterranei maris passim inueniuntur. reliqua minus nota sunt, etsi quidam uolunt quatuor alcyonii species in ueniri. Brassauolo placet maris spumam, quam Ferrarienses officinæ dant uenum, uerum alcyonium esse.

ἀλεις, Sales. Cap. 43.

Sal fossitius, qui mineralis est, officinis sal gemmæ nuncupatur. Armeniacus officinarum factitius est uerus antiquorum, ut et Cappadocius, ignoratur: ueri tamen Armeniaci loco usurpatur communis albisimus, lotus, & exiccatus, ca. 97. lib. 13. Indus olim excidebatur e monte Oromeno In die. Est tamē sal Indus Arabum saccharum candam naturale: cuius loco noscando factitio utimur. Factitius duplex est, ex aquis nimirū, ut mari: puteis, ut in Hispania: fontibus, ut in Burgundia: et nitroforum lignorum cineribus. Nam e quercu aut corylo adustis, donec carbo appareat segregatus, deinde perfulsa aqua in

terdum falsa, interdum dulci, fal fit. Siquidē cinis ille qui postea relinquitur, consumptis pene carbonibus, fal est. Verū fal omnis e stirpium materia factus nigrescit. Salis flos ignoratur. Salis spuma haberi maritimis locis potest.

αζμνιακόν, Armeniacum pistorum.

Cap. 47.

Desyderatur, nisi sit officinarum lapis lazuli, quem docti cæruleum Dioscoridis lapidem uolunt. Is ad melancholicas affectiones accommodatur, ut pistorum armeniacum: adstipulatur & color, qui, Dioscoride teste, cæruleus in armeriaco expetit ac commendatur. Quidam uolunt, nos armeniaci lapide carere. Color tamen & facultates conuincunt aliquid esse, quod cæruleo (qui lapis lazuli transmarinus nominatus est) lapidi uinibus respondeat. Quibusdam placet lapidem inueniri in fodinis metallicis, qui armeniaci ueterum respondeat. Is uerdasur nominatur.

αζσκηκόν, Auripigmentum.

Cap. 48.

Arsenicum officinis nomen retinet. Vulgo de l'arsenic. Vocatur & auripigmentum: Gallis de l'orpin, du realgar, aut risagal. Sublimatum enim ab arsenico diuersum est. Est & apud officinas auripigmentum rubrū, quod puratur ueterum sandaracha. A duertendum est recentiores chymistas arsenici nomine tria intelligere, auripigmentum rubrum, s. risagalum, & quod peculiari nomine arsenicum uocatur. Nam chymistarum nomina hæc sunt. Arsenicum croceum, quod est auripigmentū: arsenicum rubrum, quod est sandaracha: & arsenicum albū, quod priuata appellatione sic uulgo dicitur. Discrimen hoc faciunt docti nonnulli inter auripigmentum & sandaracham ueterum: quod sandaracha, magis: auripigmentum, minus in terræ uisceribus coctum est, & idcirco minus rubicundum uideri.

ασφαλτῶ, Asphaltus, bitumen.

Cap. 49.

Officinis omnibus bitumen iudaicum nominatur. Duo iudaici bituminis genera: liquidum, quod Mufa officinis petroleum dici putat, & stercus dæmonis. Liquidū bituminis fontem admirandum esse aiunt in Aruernia: siccus idem uult officinarum & uulgi mummiā censeri. Alii uolunt mummiā esse ueterum pistasphaltum.

85

ἀφρονίτρον, Aphronitrum, & Nitri

Spuma. Cap. 50.

Nitrum, aphronitrum, & nitri spuma obsoleuerunt, & in tantam uenerunt defuendum, ut, quid nunc fiet, penitus ignoretur. Horum loco supponunt officinæ salem petreæ purgatum, in panes coactum. Id, inquit Sylius præceptor meus, mentiri fatius esset cineribus betæ, brasiliæ, & aliorum nitroforū. Aliorum quorundam sententia baurach nitri loco a pharmacopolis substituitur: metiri tamen posse sale, uini fræce, aut acetii fræce tortefactis. Aëtius cap. 56. lib. 2. nulli salis fossilis (quem gemmam appellari diximus) inopiam pari nitri pondere emendari. Quod si illius loco hoc substituat: pari ratione, si ille huius penuriam supplere poterit. Sal quoque nitri loco sufficitur cap. 66. lib. 8.

γύψος, Gypsum. Cap. 51.

Latinis & officinis dem nomen seruat. Gallis & Delphinatibus du plâtre: nostris de gyp. Musæ Brassauolo gypsum nondum coctum alumē scaiolæ officinarum est: cum uero decoquitur, id alumen in gypsi naturam transit.

διφρυγίς, Diphryges. Cap. 52.

Nisi sit scoria lota fusi æris, ignoratur. Quidam se uidisse in foridinis Tridentinis aiunt, nullum tamen uulgi nomen afferunt.

διαφανής, Lapis specularis. Cap. 53.

Habetur hodie specularis lapis, in gypsiariis inuentus, quem tamen ad scisthum lapidem referri contendunt.

θειον, Sulphur. Cap. 54.

Duo sulphuris genera: uiuū, & ex uiuo fractitium uulgatissimū, ambo nota officinis nomen retinent. Vulgo du soulfre. Italicæ solfo.

ιδὸς ξυσθὸς, Aerugo rasa.

Cap. 55.

Viride æris a recentioribus appellatur: uulgo du uerdet: Italicæ uerde rame. Vermiculata autem duplex est: naturalis, & factitia, ambæ tamen ignotæ.

καδμεία, Cadmia Cap. 57.

Barbaris catimia: officinis climia nuncupatur. Contendunt tamen multis argumentis docti quidam. ueram cadmiam esse officinarum tutiam.

κυανός, Cyanus. Cap. 58.

Dioscoridi cæruleus: officinis & barbaris lapis lazuli (unde sunt

Meluz catapotia de lapide lazulo tam celebra ad melâcho-
licas affectiones: uulgo da Pazur. Agricola tamen, libello
quem de metallis edidit, putat lazulum lapidem cæruleæ ar-
gillæ speciem esse. Nos, cum ex scriptis ueterum constet eas-
dem pene uires inesse huic lazulo atq; antiquorum armenia-
co pictorum, suspicamur lazulum armeniaco congenerem es-
se, liberum interim suum cuiq; iudicium relinquentes.

Λεπίς, Squama æris ac ferri.

Cap. 59.

Obsoleuit utraq; quanquam haberi, si opus fuerit, potest.

Αἰθαλίς, Argenti spuma.

Cap. 60.

Arabibus merda fengi: officinis lithargyrus: uulgo dū litharge.
fuit & auri plumbiq; spuma quædam, quâ antiqui improprie
lithargyri nomine appellauerunt: officinis siquidem hæc nomi-
na seruantur, lithargyri auri, & lithargyri argenti,

νίτρον, Nitrum. Cap. 61.

Galeno & antiquioribus nitrum: nostris tēporibus nomine tenuis
cognitum. Quid autem litri loco substituunt officinæ, quidq;
aptius suffici possit, dictum est in aphrolitro.

μελαντερία, Melanteria. Cap. 62.

Atramentum metallicum dicitur. Senbomo Largo medicorum
Latinorū antiquissimo, & Galeno celebratissimo, sutoria cre-
ta est. Agricola argentum quoddam rude esse in fodinis ait.
Hodie Parisiis ostenditur quidā lapis colore uehemēter atro,
denigrandisq; calcis aptissimo, quem uulgo de la pierre noy
re: fabri autem ferrarii de l'armane nominant: qui an ad uete-
rum melanteriam referri possit, aut debeat, non contendo. Nō
nulli se uidisse melanteriam in fodinis Tridentinis affirmant,
nec tamen quæ, qualisq; sit explicant.

μίλαμ γραφικόν, Atramentum scri-
ptorum. Cap. 63.

Habetur. Sed an idem sit cum atramento ueterum, iudicari non
potest. Dioscorides de eo satis abunde tractat cap. ult. lib. 5.
Deq; fuligine Vitruuius cap. 10. lib. 7.

μύσι, σόρι, χαλκίτις, Mysi, sori, chalcitis.

Cap. 64.

Pro ueterum mysi uitriculum Romanum in usum uocatur: quod
uulgus coupe rose appellat. Serapioni zeg uiride dicitur: Sori
a se eidem zeg rubrū, ueterum sori, ut & chalcitis ignoratur.

μολυβδαια, *Plumbago*. Cap.65.

Duplex est: alia flaua: alia plumbea. Plūbea uidetur is pharma copolarum lapis quem pro minio ostendunt: qui quidem molybdæna non est: nā ea funditur ac colliquatur: hic aut nequam, nec ex eo confari potest argentum aut plumbum, sed minium duntaxat. De molybdæna tamen uide Plinium ca. 6. lib. 33. cap. 16. lib. 34. & cap. 18. lib. 24.

μολυβδαίον, *Plumbum*. Cap. 66.

Habetur, nomenque retinet uulgo du plomb.

πομφόλυξ, *Pompholyx*,

Cap. 67.

Officinis thutia nominatur: Germanis (ut Marardus epistola 5. lib. 12. est autor) uulgo nil. Alii negant tutiā pompholygem esse, sed ueram eademiam eam multis argumentis esse affirmat.

Σανδαράχη, *Sandaracha*,

Cap. 69.

Galeno lib. 9. simpl. σαμδαράχη, id est, sandaraca. Alia est ueterum, alia recentiorum, siue Arabum sandaracha. Ad ueterum sandaracham referunt docti auripigmentum rubrum. Arabū autem sandaracha gummi, siue resina iuniperi est, quæ alio nomine officinis uemix dici solet: uulgo autem eam du uemix, aut de la glasse appellat.

σαμδαίξ, *Sandix*. Cap. 70.

De sandice agetur in cerussa.

σκιρία, *Scoria*. Cap. 71.

Recrementum metallorum est. officinis generis nomen seruat, Ferri recrementum uulgo mache fer, quasi magma ferri dicitur. Plumbago, si desit argenti recrementum, eius loco admittitur. Cap. 38. lib. 15.

στίμι, *Stibium*. Cap. 72.

Syluio nostro, & reliquis doctis pene omnibus, officinarum antimonium est.

σπγγος, *Spongia*. Cap. 73.

Nomen retinet uulgo esponge.

στυπήρια, *Alumen*. Cap. 74.

Tria aluminis genera: rotundum, quod habetur, & aluminis nomine uenum datur: liquidum, quod alumem rochæ: scilicet quod alumen plumæ officinis dicitur: quanquam non desint, qui alumē plumæ ad amianthum lapidem referri uelint, qui amianthus lapis uulgo Gallorum meche sans fin nominatur,

& prope solus pro alumine scisfili magno errore uenditur.

τίταμθ, Calx. Cap. 75.

Officinis Latinum nomen infedit: Gallis de la chaulx: nostris de caulx: Italis calcina. Viuæ autem calcis præparatio dilucide explicatur Dioscoridi cap. 80. lib. 5.

φύκος, Fucus. Cap. 76.

De fuco infra in cerussa agetur.

χάλακτος, Atramentum sutorium.

Cap. 77.

Colchotar Arabum est. Pro tribus chalcanthi generibus ostendunt officinæ tria uitriolorum genera. Candicans, quod uulgo coupe rose blanche: uiride uersus cæruleum, quod uitriolū romanum: tertium solidius, & partibus quibusdam uiride aut æruginosum, quod citrium appellant. Ad quartum genus potest referri officinarum colchotar, quodq; zegis & dragantum nominant. Nonnulli tamen uolunt duo chalcârthi genera haberi: naturale, coppa rosa dictum: & arte factum quod uitriolum nominetur.

χαλκίτις, Chalcitis. Cap. 77.

Volunt cholcotar Serapioni dici. Vera tamen ueterum chalcitis desideratur, uerum copam rosam candidam (quæ uitrioli species est) eius loco usurpare solent.

χαλκός κεκουμένος, Aesustum.

Cap. 79.

Officinæ, & reliqua barbarissimi familia, chalcucumenon, pro eo quod est χαλκός κεκουμένος, id est, æsustum nominant.

χαλκήσπιθος, Flos æris. Cap. 80.

Vulgo Gallorum du uerd de gris: fiore del rame Italis.

χρυσόσπλλα, Chrysocolle. Cap. 81.

Putat Musa Brassauolus boracem officinarum ad chrysocolle referri. Omnium tamen ferme doctorum sententia ignota his temporibus est. Potest tamen haberi facticia, ut fufissime docet Plinius cap. 5. lib. 33 & Vitruuius cap. ult. lib. 7.

σιμυθιον, Cerussa. Cap. 82.

Officinis cerussa: Gallis du fard aut cerule: Delphinatibus & nostris cerulo, uista pura, cerussa in syricum, quod medicis sandyx nuncupatur, transit. Ut autem fiant cerussa, ærugo, & sandaraca, lege Vitruuium cap. 12 lib. 7.

METALLICIS absolutis pauca de piscibus, & aliis hoc libro secundo complexis sunt addenda, quo, quæ nouo lectori

negocium facessere poterant, q̄ fieri poterit breuissime ac faci-
lime explicentur. Nam, ut fanis medico non est opus: sic, nec
doctis, & his qui longe plura & accuratius elaborata præstare
possunt, hæc scribuntur: quanquam nostram hanc diligentia,
& propensam in omnes studiosos uoluntatem, doctis quoque
(modo æquos se iudices præbeant) acceptã fore, ut spero, sic
non dubito.

De cephalo seu mugile. Cap. 137.

Mugil nomen retinet, nostris muioa.

Lupus, Trigla. Cap. 139.

Ignorantur, aut reuera aliis nominibus cognoscuntur.

De petrosi piscibus. Cap. 140.

Scarus ignotus est: nisi sit Itraion̄ zaphyrus. Merula Gallis ung-
merlang, aut merlan: atq; idcirco falluntur qui putãt esse uul-
garem merlus. Turdus incognitus est. Iulix, quanq̄ sint meru-
læ similes, uulgate tamen nomine carent. Perca Gallis eper-
lenge, duorum sunt generum: marinæ, & fluuiatiles, marinis
bonitate longe inferiores.

Gobius. Cap. 141.

Gobii apud Gallos uocantur des gourgerons.

De piscibus mollis carnis. Cap. 142.

Afelli sunt uulgares merlus, qui iidem cum merulis essent, nisi
carnem haberent duriores. Sub passerum autem genere tria
piscium genera continentur. Rhombus, qui Gallis un turbot:
nostris un rhomb nominatur. Solea uulgo cognita, une sole,
sic a soleæ pedis similitudine appellata: quamq; quidam eam
ligulam, & Græci *Συλλωσος* id est, bouis linguam appella-
runt. Qui uero tertio loco complectuntur pisces, generis nomē
sibi adoprarunt. passeris enim dicuntur: qui, si magni sint, Gal-
lis une pleye: sin parui, ung carrelet dicuntur. Est & apud Gal-
los piscis quidam barbue nominatus, qui toto corpore, & car-
nis duritie ad rhombum proxime accedit. Inter mollis carnis
pisces etiam hi Galeno adnumerantur: hamia, quam uulgare
truttam esse uolunt, uulgo truite. Iecorarius, Gallis aiglefin:
cytharus Gallis rouffete: umbræ, une ombre.

De piscibus duræ carnis.

Cap. 143.

Pelamides nomen retinet: nostris palamidos. Hi autem ex Ga-
leno accedunt: galexia olim Romanis dicta, quam putãt uul-
garem lampetram esse, ea Gallis, & Delphinatibus lâproye.

nostris lampreso uocatur. Delphinus Gallis mar suyn. Nostra
res appellat daulphins, pisces e cetaceorum genere, magnos,
oblongo rostro, dorso, ut cameli, multum protruberante: totoq;
corpore quasi in semicirculi figuram conformato. Sardini pi
sces, des sardines: Iberici des enchoyes, reliqui sunt ignoti.

De crustatis. Cap. 145.

Gammari Gallis hommar & hammar. Locustæ nostris langou
sto de mar.

Molles. Cap. 146.

Polypus un pourpre. Sepia nomen retinet: Gallis seiche: Delphi
natibus une seypo. nostris sepo, aut sipio. Loligines Gallis ca
lamartz.

Echini marini. Cap. 148.

Gallis erissons: maritima nostra plebs orsins de mar nominat. L
talia riccio marino.

De garo. Cap. 150.

Garum sanies est salitorum piscium, siue liquamen, quod ex pi
scibus aut carnibus sale maceratis defluit. Varias garorum
compositiones habes ca. ult. lib. 20. Dionysii Vicensis de agri
coltura, qui, auctoris suppresso nomine, Constantino imperato
ri attributi ac dicati fuerunt.

Adeps, Pinguedo, Seuum.

Cap. 152.

Adipis, pinguedinis ac leui uariæ sunt differētiae, pro animaliu,
et quibus extrahuntur, uarietate: quorum uicissitudines anno
tare necessarium instituto nostro duximus, quo nouum medi
cinæ tyr onem rerum inopia non perturbaret, & a cceptis cu
rationibus nonnunq; auocaret. Vrsini igitur aut uulpini ad
pis loco, si hi desint, sufficere potest caprinus, taurinus, equinus,
aut butyrum recens, cap. 125. lib. 13. Anserini inopia, gallina
ceus aut phasianinus, cap. 118, lib. 5. Gallinaceus quoq; anseri
no, & gallinaceo porcinius succedit, cap. 4. lib. 15. Vrsino item
Vulpinus: amborum penuria taurinus, cap. 123. lib. 13. Adipū
autem recentium gallinæ, anseris phasianii, aut butyri, in insu
sis anodynis, inopiam emendat scenogræcum, & althææ radi
ces oleo incoctæ, cap. 5. lib. 11.

Medulla. Cap. 153.

Vitulina medulla ceruinæ inopiam farcit æquo pondere, cap. 1.
lib. 13. & cap. 83, lib. 16. Ad hæc ceruinus adeps, ceruinæ me
dullæ penuriam reparat, cap. 42, lib. 12.

Succida lanæ. Cap. 159.

Lana succida deficiente, quæcumq; alia usurpatur. ca. 2. lib. 15.
De terræ intestinis.

Cap. 168.

Intestina terræ, ut auto r est Aeijs cap. 6. lib. 4. sunt lumbrici pi
scatorum, qui in limo fluminū inueniuntur. Hæc cocta, cūq;
myrrha trita, ac ex passo sumpta iterum sanant, ca. 18. li. 10.
aquis hydropicorum ducunt, cap. 25. eiusdem. diabeten sa
nant, cap. 1. lib. 11. renum calculos comminuunt, cap. 5. li. 11.
uesicæ calculos atterunt, & urinam mouent, cap. 10. & 22. eius
dem. suppressas item urinas mouent ex hydromelite pota, ca.
23. eiusdem. podagricis opitulatur, cap. 35. lib. 12. mamma
rum profundas duritias sanant, cap. 37. lib. 16. earundem abs
cessibus, opitulatur, cap. 39. eiusdem. uberibus illita lac pro
mouent, cap. 142. lib. 3. & lumbricos ducunt, cap. 156. lib. eius
dem. sumpta lac augent, ca. 6. lib. 4. Aurium inflammationes
mulcent cum rosaceo cocta, & instillato deinde oleo, cap. 12.
lib. eiusdem. earumq; dolores leniunt eodem modo parata, ca.
120. lib. 5. Trita aurem, & dolenti tempore adhibita, hemicra
nicos dolores mire leniunt, cap. 49. & 50. lib. 6. Auriumq; do
lores instillata mitigant, cap. 80. lib. 6. & externas aurium affe
ctiones imposita sanant, ca. 88. lib. eiusdem. in testa aurē usta,
trita, & præuulsis pilis superpersa, eos renasci prohibent, ca.
67. libr. 7. Oculorum fluxiones & albugines sanant, cap. 99.
lib. eiusdem. Dolores dentium mitigant, cap. 27. & 33. libr. 8.
eisdemq; dolentes citra doloris sensum extrahunt, cap. 34. li
bri eiusdem. Ad alia item multa utilia sunt, ut ex autoris con
textu habere potes.

Draco marinus.

Cap. 169.

In littore Græco *δρακίνα*: Neapoli trachæna: Masfilie ara
gno de mar. Hunc uolunt nonnulli esse Galloru n uiue. Dra
conem marinum uidere est Viennæ Allobrogum, in ædibus
doctissimi Guidobaldi, mediciciuius uidendi ac tractandi co
piam mihi fecit anno superiore.

Vipera. Cap. 170.

Vipera accurate auto r i describitur, cap. 21. & 90. lib. 13. & Ga
leno in lib. de Theriaca ad Pisonem. Iam in Italia recogno
sci coepit, & a serpentariis marasso nominatur.

Erinaceus marinus, Cap. 171.

Supra

Supra in echino marino dictum est, cum a nostris uocari oursin
de mar. Pisciculus est magnitudine oui gallinacci, fusco colo
re, circumnata rotunditate, spiculis quā plurimis horridus, qua
uero parte humi hæret, tantillum pressus. (nam ea parte humi
pronus decumbit, & alimentum capessit) caruncula intus hu
mida, incūdi cum salisugine quadam saporis, intercusantibus
intus subrubentibus, per certa interualla, membranis. Crudus
coctusue esur, delectamq; mire excitat appetentiam. Frequēs
inuenitur in litore mediterranei maris ubiq;: saxosis p̄sertim
locis: præcipue in saxis Berganſonis arcis loci natura munitif
simæ, tribus circiter miliaribus a Stœchadibus insulis, quas
uulgo les istes d' yeres nominant.

Erinaceus Terrestris.

Cap. 172.

Vulgo Erisson. animal omnibus notum, armentis boum, pecorū
gregibus, & non raro ipsi mulieribus infestū ac noxiū. Tra
dunt enim rustic (id quod experientia superioribus annis con
firmavit) uaccam, ouem aut simile foemine sexus animal, si
herbas aut fructus, super quos genitale semen erinaceus effu
derit, forte fortuna pauerit ac deuorarit, erinaceum concipere,
gestare, tandemq; parere, aut (si id ob spicula non possit) em
ri. Paucis enim ab hinc annis id compertum fuit in uacca, &
ouc (dissectis post mortem earum corporibus, & erinaceo in
matrice inuento) in eo Delphinatus tractu, quem uulgo Ro
yans appellant, non procul ab Isara flumine amplissimo, &
antiquis scriptoribus celebratissimo. Fidem hisce rebus abro
gandam censerem, nisi adhuc oculati ac fide dignissimi testes
extarent, qui id ipsum in mulieribus hic accidisse, uel iureiurā
do affirmēt. Nam uitæ sunt mulieres aliquot, quæ erinaceos
multos, cum diu utera n gestassent, pepererint. Alia quæpiam
nobilis genere in mōte Cemenos (is enim est, qui Lugduno Be
licadrum usq; ab occidente Rhodanum comitatur) cum al
uus mensibus iam nouem intumuisset, sperās egregiam se ma
rito sobolem parturam, quatuor cuniculos infantis loco est
eni xa. Alia quæ scrophulā animal (sic enim uocant animal
culum quod æstate in algidiorebus fontibus inuenitur: oblon
gum est & gracile, semicirculare, multis pedibus præditū, co
lore quasi millepedum, quæ in hydris stabulantur) quæ cubi
tum longitudine, & brachium magnitudine æquaret, edidit.
Alia postremo (dictu mirum & horrendum uisu) monstrum

h

peperit triceps, cubitale, capitibus domestici felis, corpore la-
certæ, colore uario, brachiis ac tibiis orbem, cauda breui. Nec
item quæ sequuntur sua carent admiratione. Refert Plutar-
chus grauisissimus autor cap. 9. lib. 8. symposiacõn, quendam
in dysuria hordeaceum culmum, geniculis aliquot cinctum,
cum urinis expulisse. Alium uero quendam hospitem ephre-
bum Athenis bestiolam hirsutam, multisq; pedibus uelociter
ambulantem, una cum multo semine excreuisse. Noui præte-
rea ego, apud Aptam cognomento Iuliam, quendam e prima
tibus urbis Bertrandum Rizium, qui deuoratis intè pesti no-
ste, ad aluum largiter sollicitandam catapotis, uenereo: quo-
dam furore percitus, inoX cum uxore rem habuit: unde acci-
dit, ut, ui purgantis medicamenti cum uirili semine in uterum
coniecta, indeq; per uniuersum mulieris corpus transfusa, illa
plus minus decies aluum, intra horas pauciores septem, exo-
nerarit: uir autem, qui catapotia deuorauerat, nihil omnino ex-
creuerit. Id enim a medico primum: dein a uiro: postremo ab
ipsa muliere, maximo risu simul & admiratione, anno abhinc
quarto, didici, Quinetiam noui Aruernam quendam iurecon-
sultum, ætatis mediæ, claris ortum parentibus, qui, ob quendam
infimorum intestinorum morbum, ab annis iam pluribus qua-
tuor, nihil profus per sedem excreuerit. Verum præcluso in-
feriori meatu, immutatoq; naturæ ordine, quoties fecalibus ex-
crementis grauatur, ea putria omnino & olentia grauitè, per
os quasi uomitu expellit. Audio præterea quædam alium (id
enim accepi ab iis qui frequenter uiderunt) mensibus singulis,
foeminarum more, largam sanguinis copiam per genitale mē-
brum excernere consuisse. Quæ iam dicta omnia ideo adnota-
re & scriptis mādare uolui, partim quia rara aut inaudita: par-
tim ut mecum discat beneuolus lector, multa quotidie in retū
euenire natura, quæ humanæ sagacitatis captum excedunt,
fidemq; omnem superant.

Hippocampi marini.

Cap. 173.

Hippocampus Masiliæ cheual de mar dicitur, q̄ capite & col-
lo sit equino, rostro oblongo, fronte, ut equus, comosa, pilosa,
ceruice, cauda draconis: Gallis une chenille.

Cantharides. Cap. 174.

Nomen ubiq; uulgo retinent cantharides.

Canceri fluuiales. Cap. 175.

Gallis escreuices: nostris chambres.

Locustæ. Cap. 176.

Locusta alia terrestris: marina alia. Terrestris multæ sunt spēs,
magnitudine & paruitate distinctæ. uulgo langoustes aut faul
terelles. Marina nostris langousto de mar.

De castoris testibus. Cap. 177.

Κασορ Græcis & medicis; Latinis fiber: Delphinatibus uibre.
Ancipitis uitæ animal, lutræ simile, crassum, longum, pilo ce
uino, crasfiore tamen & a superiore: capite breui, rotundi uculo,
rostro simo, dentibus binis, tum superiorē, tum inferiorem ma
xillam armantibus, oblongis, robustis, & aliquantum incuruis,
auribus contractis, rotundis, breuibus: tibiis anterioribus dodra
tis longitudinem æquantibus, pedibus simæ ursi uel æmulis:
posterioribus autem breuioribus, & pedibus anserinis: cauda
longa, fatis lata, densa, soleæ piscis æmula, squamola, aspera,
& ubi prouectioris ætatis fuerit animal, pilis quibusdam bre
uibus (præsertim uersus eius summū) munita: testibus (quod
falso est a plerisq; putatum) nusq; foris prominentibus, quin
porius ita retractis, ut egerime tractari (tantum abest, ut peri
culo urgente eius dentibus amputari) possint, corpore uniuers
o graucolente. Mirum est, castorem nocturno tempore, relictis
fluminum ripis, in uicinos locos concedere: & arbores omnis
generis, maxime falices (ga temeriores opinor) duobus supra
terram pedibus, adeo circumrodere, ut breui temporis inter
uālo eas excindat, & in miserabilem ruinam adigat. Hominū
tamen conspectum & strepitum ualde pertimescit: atq; ob id,
repente, si quid insidiarum sibi moliri suspicetur, in uicina flu
mina se recipiens, salutis fuga consulit. Inuenitur in Sabaudia:
in Isaræ & Rhodani fluminū ripis, maxime in ea Rhodani
insula, quæ uulgo la Camargo dicitur: uicina enim est mari,
& Arelatis urbi nostræ puincie antiquissimæ & nobilissimæ.
Multi de castore multa fabulantur: nos quæ uidimus, ea tibi
bona fide liberoq; animo explicamus. De fibro uide Aristote
lem cap. 5. lib. 8. de historia animalium, Plinium cap. 30. lib.
8. & cap. 3. libr. 32, & Solinum eius enarratorem Camertem
cap. 24.

De buccinorum testis uitis. Cap. 181.

Bii cornuti buccina uocantur in Gallia: in Hispanico mari the
lamonas purpuras appellant. Apud officinas duo genera in
ueniuntur: dentale, quod quorundam opinione, os est buccino

rum, ut entale purpurarum: Syluio tamen entale uox & res
barbara est.

De galerita uolucres. Cap. 182.

Καρυδάρι & Græcis: Latinis galerita, est ea auicula, quam Gal
li aloëte aut cochenix, nostri coculhado, quasi cucularam, uo
cant. Meminit etiam Aërius cap. 11. lib. 11. passeruli cuius
dam, cuius earo elidendis deturbandisq; renum calculis sit
cipuæ dignitatis: qui, inquam passerculus, quantum ex deli
neamētis colligere possum, nostris lardeyreto: Delphinatibus
lardeno nominatur: quanq̄ multorum n opinione ea est auicu
la, quā nostri gigno quouo: Galli branle queue appellant. Ve
rum non multum refert utranuis in usus medicos admittas.
Congeneres enim inter se uidentur, nisi huic tremula, illi fir
ma cauda inesset. Ego tamen re uera priorem anteponendam
ducerem: & posteriorem, prioris inopia, in usum uocarem,

De cochleæ terrestri.

Cap. 183.

Eius multa genera. Alia enim oui Gallinacei magnitudinem
implent, rotundæq; sunt, subcandidæ, syluis, & aquaticis locis
familiares. Alia depressæ: Alia cædidæ, in uineis & uepribus
degentes, omnium delicatissimæ. Alia rotundæ quidem, sed
magnitudinis mediæ, ac uulgates. Gallis limaces & escara
gotz: Delphinatibus & nostris limaees.

De mænulis. Cap. 185.

Mænulæ uulgo de bogues. Mænularum item nomine comple
ctuntur, omnes pisciculi, qui Gallis de la menuyse, nostris me
nualho dicuntur.

Torpedo. Cap. 185.

Piscis est Gallicæ plyæ similis, maior tamen, & lateribus magis
pinnatis, pressus, tatus, & pene circinnatæ rotunditatis, suo at
trectatu totus egelidus, naturalem eam uim habens, ut stupo
rem repentinum manibus & toti brachio afferat, quem admo
dum experientia me, in mari Lygustico, docuit. Masiliæ ua
tourpillon, quibusdam tremorfa, q̄ suo contactu tremorē in
ducat. Nautæ tamen qui mecum tum erant (erant autem Frō
tinianenses, patria Aqu tani) gallino de mar, nisi me fallit me
moriam, appellabant. Venetiis autem tremolo: Romæ batti po
ta & foterigia nominatur.

Asellus. Cap. 186.

Vulgaris est meslus,

De ostreorum & purpurarum testis.

Cap. 187. & 188.

Ostreorum testæ sunt uulgares cocquilles. Testæ autem purpurarum uix inueniuntur.

Squatina. Cap. 189.

Ignoratur.

Scincus. Cap. 191.

Duo scinci genera: maior ignotus minor officinis stincus.

Cicadæ. Cap. 193.

Vulgares sunt cigales. frigida loca horrent, calidis delectantur, æstiuis ardoribus prætereuntium aures suis clamoribus ac garulitate obtundentes. Hoc interim notatu indignum non fuerit, cicadas in partu mori, discisso in foetus exitu parentis ventre, ut de uipera memorizæ proditum est. Id enim obseruatione multa ac longa cognouimus.

Hyæna. Cap. 194.

Quod qualeq; sit animal tradit Aristoteles cap. 5. lib. 8. de historia animalium. Hodie, his saltem regionibus, ignoratur. Illius sterces olim in usu fuit, quo deficiente, suillum usurpari debet, cap. 6. lib. 13.

Hirundines. Cap. 195.

Nomen retinent. Gallis & Delphinatibus hirundelles: nostris dindoletos.

Scholorum in loca difficiliora libri secundi Aëtii finis.

